ΜΕΜ 102 Γεωμετρία και Γραμμική Άλγεβρα

Διάλεξη 10

Συντεταγμένες στο χώρο

Χρήστος Κουρουνιώτης

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Οκτ 2014

Σύστημα αναφοράς

Στο χώρο E^3 θεωρούμε ένα σημείο O, και τρία διανύσματα με σημείο εφαρμογής το O, τα οποία δεν περιέχονται στο ίδιο επίπεδο, $\vec{u} = \overrightarrow{OA}$, $\vec{v} = \overrightarrow{OB}$, $w = \overrightarrow{OC}$.

Τα διανύσματα $\vec{u}$, $\vec{v}$, $\vec{w}$ προσδιορίζουν τρείς άξονες, $(\varepsilon,\ \vec{u})$, $(\delta,\ \vec{v})$, $(\zeta,\ \vec{w})$, οι οποίοι τέμνονται στο O.

Η διατεταγμένη τριάδα αξόνων $(\varepsilon,\ \vec{u})$, $(\delta,\ \vec{v})$, $(\zeta,\ \vec{w})$ ονομάζεται σύστημα αναφοράς στο χώρο και θα το συμβολίζουμε $(O, \vec{u},\ \vec{v},\ \vec{w})$.

Συντεταγμένες

Οποιοδήποτε διάνυσμα στο χώρο $\vec{z}$ με σημείο εφαρμογής στο O γράφεται ως γραμμικός συνδυασμός

$$\vec{z} = a\vec{u} + b\vec{v} + c\vec{w}\,.$$

Οι αριθμοί της διατεταγμένης τριάδας $(a,\ b,\ c)$ ονομάζονται συντεταγμένες του διανύσματος $\vec{z}$ ως προς το σύστημα αναφοράς $(O,\ \vec{u},\ \vec{v},\ \vec{w})$.

Τα διανύσματα $a\vec{u}$, $b\vec{v}$, $c\vec{w}$ ονομάζονται συνιστώσες του $\vec{z}$ ως προς το σύστημα αναφοράς $(O,\ \vec{u},\ \vec{v},\ \vec{w})$.

Για κάθε σημείο D του χώρου, το διάνυσμα $\overrightarrow{OD}$ ονομάζεται διάνυσμα θέσης (ή διανυσματική ακτίνα) του D, και οι συντεταγμένες του $\overrightarrow{OD}$ είναι οι συντεταγμένες του σημείου D.

Ταύτιση του E^3 με το $\mathbb{R}^3$

Η επιλογή ενός συστήματος αναφοράς προσδιορίζει μία αμφιμονοσήμαντη αντιστοιχία μεταξύ των σημείων του E^3 και των διατεταγμένων τριάδων πραγματικών αριθμών, $\mathbb{R}^3$,

$$E^3 \longleftrightarrow \mathbb{R}^3 .$$

Σε αυτή την αντιστοιχία βασίζεται η μελέτη των γεωμετρικών αντικειμένων του χώρου, όπως ευθείες, επίπεδα, καμπύλες και επιφάνειες, χρησιμοποιώντας την άλγεβρα των πραγματικών αριθμων.

Ορθοκανονικά συστήματα συντεταγμένων

Θα περιορίσουμε την προσοχή μας σε ορθοκανονικά, δεξιόστροφα συστήματα συντεταγμένων, δηλαδή συστήματα συντεταγμένων $(O, \vec{i}, \vec{j}, \vec{k})$ στα οποία

- Τα διανύσματα $\vec{i}, \vec{j}, \vec{k}$ έχουν μέτρο 1,

$$|\vec{i}| = |\vec{j}| = |\vec{k}| = 1\,,$$

- Είναι κάθετα μεταξύ τους,

$$\vec{i} \cdot \vec{j} = \vec{j} \cdot \vec{k} = \vec{i} \cdot \vec{k} = 0\,,$$

- Η διατεταγμένη τριάδα $(\vec{i}, \vec{j}, \vec{k})$ αποτελεί δεξιόστροφο σύστημα διανυσμάτων.

Συντεταγμένες σε ορθοκανονικό σύστημα

Σε ένα ορθοκανονικό σύστημα συντεταγμένων, οι συντεταγμένες του διανύσματος $\vec{z}$ δίδονται από τα εσωτερικά γινόμενα του $\vec{z}$ με τα διανύσματα του συστήματος:

$$\vec{z} = (\vec{z} \cdot \vec{i})\vec{i} + (\vec{z} \cdot \vec{j})\vec{j} + (\vec{z} \cdot \vec{k})\vec{k}\,,$$

και το εσωτερικό γινόμενο δύο διανυσμάτων δίδεται από το άθροισμα των γινομένων των αντίστοιχων συντεταγμένων.

Εάν $\vec{z} = z_1\vec{i} + z_2\vec{j} + z_3\vec{k}$ και $\vec{y} = y_1\vec{i} + y_2\vec{j} + y_3\vec{k}$, τότε

$$\vec{z} \cdot \vec{y} = z_1 y_1 + z_2 y_2 + z_3 y_3$$

και

$$|\vec{z}| = \sqrt{z_1^2 + z_2^2 + z_3^2}\,.$$

Συντεταγμένες του εξωτερικού γινομένου

Θα υπολογίσουμε τις συντεταγμένες του εξωτερικού γινομένου δύο διανυσμάτων ως προς ένα ορθοκανονικό, δεξιόστροφο σύστημα αναφοράς.

Εάν $(O, \vec{i}, \vec{j}, \vec{k})$ είναι ορθοκανονικό και δεξιόστροφο, το παραλληλόγραμμο που προσδιορίζουν τα $\vec{i}$, $\vec{j}$ είναι ορθογώνιο, με εμβαδόν 1, και ισχύει η σχέση

$$\vec{i} \times \vec{j} = \vec{k} = -\vec{j} \times \vec{i}\,.$$

Ανάλογα έχουμε

$$\vec{j} \times \vec{k} = \vec{i} = -\vec{k} \times \vec{j}$$

και

$$\vec{k} \times \vec{i} = \vec{j} = -\vec{i} \times \vec{k}\,.$$

Εφαρμόζουμε την επιμεριστική ιδιότητα στο γινόμενο

$$\vec{z} \times \vec{y} = (z_1\vec{i} + z_2\vec{j} + z_3\vec{k}) \times (y_1\vec{i} + y_2\vec{j} + y_3\vec{k})$$

και έχουμε

$$\begin{aligned}
&= z_1y_1\vec{i} \times \vec{i} + z_1y_2\vec{i} \times \vec{j} + z_1y_3\vec{i} \times \vec{k} \\
&\quad + z_2y_1\vec{j} \times \vec{i} + z_2y_2\vec{j} \times \vec{j} + z_2y_3\vec{j} \times \vec{k} \\
&\quad + z_3y_1\vec{k} \times \vec{i} + z_3y_2\vec{k} \times \vec{j} + z_3y_3\vec{k} \times \vec{k} \\
&= z_1y_1\overrightarrow{OO} + z_1y_2\vec{k} - z_1y_3\vec{j} \\
&\quad - z_2y_1\vec{k} + z_2y_2\overrightarrow{OO} + z_2y_3\vec{i} \\
&\quad + z_3y_1\vec{j} - z_3y_2\vec{i} + z_3y_3\overrightarrow{OO},
\end{aligned}$$

και τελικά

$$\vec{z} \times \vec{y} = (z_2 y_3 - z_3 y_2)\vec{i} + (z_3 y_1 - z_1 y_3)\vec{j} + (z_1 y_2 - z_2 y_1)\vec{k}\,.$$